

Sanna Lehtonen, kehittämispäällikkö

3 Valtionosuusjärjestelmää tarvitaan jatkossakin

Kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmä on isojen muutosten edessä, jos maakunta- ja sote-uudistus toteutuu. Tämän kolumnin tarkoituksena on syventää päätöksentekijöiden ymmärrystä siitä, miksi nykyinen kuntien valtionosuus- ja taseusjärjestelmä toimii niin kuin Robin Hood: ottaa rikkailta ja antaa köyhille.

Kun kuntalaisten peruspalvelujen ja hyvinvointiyhteiskuntamme kivijalan perusrahoitusjärjestelmää, kuntien valtionosuusjärjestelmää, halutaan muuttaa, on sillä kerrannaisvaikutuksia laajalle ja syvälle yhteiskunnan eri tasoilla.

Valtionosuusjärjestelmän muutokseen kytkeytyy isoja ja perustavanlaatuisia arvovalintoja, jotka tulee tiedostaa päätöksiä tehtäessä.

Miksi kuntien välisiä eroja pitää tasata valtionosuuksilla?

Peruspalvelujen järjestäminen on Suomessa pääosin kuntien vastuulla. Valtio osallistuu palvelujen järjestämiseen valtionosuuksilla. Historia kuntien väliselle tasa-arvolle palvelujen rahoituksen näkökulmasta yltyä Suomessa pitkälle. Hyvinvointiyhteiskunnan syntyhetkellä sotien jälkeisessä

Suomessa puolueiden yhteisellä päätöksellä koko maa päätettiin pitää asuttuna. Päätös liittyi läheisesti turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan.

Perustuslailla taataan kaikille kansalaisille tietyn tasoiset peruspalvelut asuinpaikasta riippumatta, kohtuullisella veroasteella ja maksurasituksella. Näistä syistä johtuen myös palvelujen järjestäjillä eli kunnilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet palvelujen järjestämiseen. Valtionosuusjärjestelmä tarvitaan tasaamaan kuntien välisiä eroja ja täten mahdollistamaan julkiset peruspalvelut kuntalaisille perustuslain mukaisesti, koska kunnat eroavat paitsi palvelutarpeiltaan ja ominaisuuksiltaan (kustannuserojen taseus), mutta myös tuloiltaan (tulojen taseus).

Valtionosuusjärjestelmä ja siihen sisältyvä vahva kuntien välinen taseus on kauan aikaa sitten tehtyjen päätösten seuraus – ei syy. Jos kuntien välisestä tasauksesta halutaan luopua tai sitä halutaan merkittävällä tavalla vähentää, olennaista on ensin keskittyä löytämään vastaukset kysymyksiin ”saako jokainen suomalainen edelleen itse valita asuinpaikkansa” ja ”onko kaikilla suomalaisilla edelleen yhtäläinen oikeus peruspalveluihin asuinpaikastaan riippumatta”.

Miksi kuntien tuloja pitää tasata? Eikö kustannuserojen tasaus riittäisi?

Kunnille myönnetään vuonna 2018 valtionosuuksia 8 459 miljoonaa euroa, keskimäärin 1 545 euroa asukasta kohden. Kaikki kunnat eivät saa valtionosuuksia yhtä paljoa, koska järjestelmällä tasataan eroja kuntien välillä. Valtionosuuksia saavat eniten syrjäiset alle 5 000 asukkaan kunnat, joissa palvelutarve on korkea ja/tai kunnan tulopohja heikko. Vähiten valtionosuutta saavat pääkaupunkiseudun suuret kaupungit, Espoo, Helsinki ja Vantaa, ja kaupunkien kehyskunnat ja työssäkäyntialueet, kuten Kauniainen, Kirkkonummi, Pirkkala, Kerava, Tuusula, Sipoo ja Järvenpää. Vuonna 2018 valtionosuus vaihtelee Utsjoen 5 594 €/as ja Kauniaisten -257 €/as välillä.

Valtionosuusjärjestelmä koostuu kustannuserojen tasauksesta ja tulojen tasauksesta. Kustannuserojen tasauksen suuruus vaihtelee 790 €/as (Helsinki) ja 4 884 €/as (Utsjoki) välillä. Tulojen tasauksessa otetaan huomioon kunnan verotettavat tulot sekä osuus yhteisöveron tuotosta. Kiinteistövero ei sisälly tasattaviin tuloihin, vaikka perusteltua syytä sen erityisasemalle tasauksessa ei ole. Verotuloihin perustuvan tasauksen tuottama tasauslisä on suurin Merijärvellä 1 415 €/as. Vuonna 2018 tasauslisää saa yhteensä 265 kuntaa. Tasausvähennys puolestaan pienentää 30 kunnan valtionosuutta, eniten Kauniaisissa -1 524 €/as ja Espoossa -631 €/as.

Kaksiosaisessa tasausjärjestelmässä sekä kustannuserojen tasauksella että tulojen tasauksella on

oma merkityksensä. Ilman tulojen tasausta, pelkästään kustannuserojen tasaukseen perustuen, valtionosuudet jakautuisivat kuntien välillä täysin eri tavalla. Pelkkä kustannuserojen tasaukseen perustuva valtionosuus ei riittäisi kaikissa kunnissa turvaamaan kunnan mahdollisuutta peruspalvelujen järjestämiseen. Tämä pakottaisi kunnan veronkorotuksiin.

Valtionosuusjärjestelmä ja siihen sisältyvä tulojen tasaus pyrkii estämään kuntien välistä eriytymiskehitystä. Jos tulojen tasauksesta osana valtionosuusjärjestelmää halutaan luopua tai tasausrajoja halutaan merkittäväällä tavalla muuttaa, olennaista on ensin keskittyä löytämään vastaukset kysymyksiin ”kuinka suureksi kuntien väliset erot kunnallisveroprosenteissa annetaan kasvaa” ja ”kuinka eriytyneeksi kuntakentän annetaan muuttua, jos palvelujen järjestämiselvoite on kuitenkin yhteneväinen Suomen jokaiselle kunnalle”.

Kuntien valtionosuuksilla on tärkeä merkitys sekä kuntien tuloihin että valtion menoihin. Valtionosuusjärjestelmään kohdistuu aina muutospainetta, ja myös seuraavaan hallitusohjelmaan sisältyy vähintäänkin perinteeksi muodostunut kirjaus järjestelmän uudistamisesta tavoitteena ”yksinkertainen, selkeä, läpinäkyvä ja kuntien väliset kustannuserot oikealla tavalla huomioon ottava valtionosuusjärjestelmä”. Pitää kuitenkin muistaa, että nykyisellä valtionosuusjärjestelmällä on kehityskulkunsa ja tarkoituksensa, joka toteutuu verrattain hyvin. Jos järjestelmää halutaan merkittävästi uudistaa, tulee päättäjien tiedostaa muutoksen seuraukset.

VALTIONOSUUSLASKURI

Kuntaliiton valtionosuuslaskuri on ilmainen työväline kunnan valtionosuusrahoituksen määrän arviointiin.

Valtionosuuslaskuri on keskeinen työväline kunnan talousarvion laadinnassa. Laskurin avulla valtionosuusjärjestelmän kokonaisuuden hahmottaminen helpottuu: täyttäessään laskuria käyttäjä etenee laskennassa automaattisesti osa-alueittain käyden läpi koko valtionosuusrahoituksen kokonaisuuden.

Valtionosuuslaskuri on käytännöllinen väline vuosien ja kuntien välisten vertailujen tekoon. Laskuria voidaan käyttää myös skenaariolaskelmiin ja sen avulla voidaan tarkastella esimerkiksi miten valtionosuuden määräytymisperusteiden, esimerkiksi asukasmäärien muutokset vaikuttaisivat kunnan saaman valtionosuuden määrään.

Valtionosuuslaskuri
on maksuton
työväline.

KUNNAN VALTIONOSUUSRAHOITUS 2018			
Yhteenveto			
Taulukan ajankohta:			
Valtion työt ja kassan osien kassan osat			
Tiedot siirtyvät automaattisesti (ilman muuta lisäasetusta) kassan osiin. Tarkista kassat			
Kunta:	AAKE	Kassa 2018 alkuarvot ja valtio loppu arvioinniksi	
Ajankohde 31.12.2018:	16 923	Tarkista asukasluku	
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus		Osuus	Kassan osat
Asukas	40 901 211		2 380,76
Säätökassa	17 821 848		7 037,21
Muut laskennalliset lisäyksiöt	2 790 048		142,57
Kunnan peruspalvelujen valtionosuuden määräosuus	40 901 211		-3 399,08
Lisäykset	176 400		16,83
Valtionosuuden tehokas vähennys ja lisäykset (lisäykset)	2 661 734		137,36
Vuoden 2018 valtionosuuslaskennallisen tulo (H+)	0		0,00
Kunnan peruspalvelujen valtionosuuden osuus laskenta	23 608 777		1 246,07
Venäjäläisten perustuu valtionosuuden tulo (H+)	6 904 962		330,38
1. Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	33 413 839		1 676,45
2. Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus 2017	-2 672 187		-131,99
3. Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus 2018	21 841 403		1 064,39
Käyttämättömät tulo	883 710		-39,49
Nettotulo 2018	54 264		2 738,87
Netto tulo 2018	438 148		

Valitse kuntasi alasvetovalikosta

Valtionosuus pala palalta

Yksityiskohtaiset laskenta tiedot
omina taulukoina